

Iskolakert a győri Apáczai Csere János Karon

A győri tanítóképzésben régi hagyományokra, nagyszerű elődök munkájára építve sikerült felelevenítenünk az iskolakertet, mint fontos oktatási-nevelési helyszínt, eszközt. Az 1778-ban Magyarországon másodikként elindult tanítóképzés 1875-től Állami Tanítónőképezdeként működik, Trefort Ágoston kultuszminiszter rendelete alapján. 1884-ben elkészült az állami intézet új, jelenleg is használt központi épülete. Az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk (a népiskolai közoktatás tárgyában¹) rendelkezéseinek megfelelően udvarán az alakuláskor intézeti kert létesült 5238 m² területtel, melyből 1995 m² díszkert; a másik, nagyobbik részén a konyhakertészet, a fatenyésztés és a szőlőművelés szolgálta az oktatási célokat. A kertészet tantárgy tematikája a következő volt:

„Szeptember: Bevezetés

A kertészet tanításának célja a tanítóképzőben

A talaj keletkezése

A talaj tulajdonságai. A talajnemek

Október: A növények táplálkozása, ebből

kifolyólag a talaj javítása

A talaj megművelése

A nevelés eszközei és módja

November: Tárgyázás. Trágyakezelés

Melegágykészítés. A vetés előkészületei, módja és ideje

A növények ápolása a vetés után

Kerti növények ellenségeiről

December: Méhészet, a méhek fajai, nemei

Sejtek. Méhek. Kasok. A méhek ápolása télen

Méhek ápolása tavasztól – télig

Január: Selyemhernyótenyésztés. Selyemhernyó pete beszerzése

A pete boncztana. A pete kiköltése. A selyemhernyó boncztana és ezzel kapcsolatban annak ésszerű ápolása

A begubózás körüli eljárás

A Tanítónőképző udvara, Hegyi-Füstös
Istvánné Vaczkó Ilona felvétele

¹ Az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk a népiskolai közoktatás tárgyában VII. FEJEZET: A tanítóképezdek (<http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=5360>,) így rendelkezik:

a) Tanítóképezdek: [...]

83. § A tanintézethez legalább 2 holdnyi kertnek kell csatoltatni, hogy a növendékek a földművelésben, a gyümölcs- és szőlőtermesztésben, gyakorlati oktatást is nyerjenek. [...]

88. § Kötelezett tantárgyak: [...]

i) Természettudományok és azoknak a földművelésre és iparra való alkalmazása;

k) Gazdaságtan, gazdasági és kertészeti gyakorlatokkal; [...]

Tanítónőképezdek: [...]

111. § A tanítónőket képező intézetek köteles tantárgyai: [...]

i) természettan és természettudományok, (különös tekintettel a kertészetre és a női foglalkozásra, p. o. a főzésre); [...]

Február: A gubók megfojtása. A gubók értékesítése
Az eperfának tenyésztési módja. Szőlőművelés
Március: Gyümölcsös. A fa nemesítése
A gyümölcsfa gondozása
Áprilistól: Ismétlés”

„A kertészeti anyag magyarázata a kertben történt, ahol a növendékek a kertész utbaigazítása mellett szerdán és szombaton délután a rendes kerti munkálatokban is résztvettek. A főzésben való gyakorlás végett a IV. osztály két-két növendéke, bejárók és benlakók egyaránt, vasárnaponként délelőtt a konyhába járt, és az ebédkészítésnél segédkezett.” (Pataky Irma igazgatónő beszámolója) „Kertünk sok gyönyörűséget nyújt mindenkinek, aki intézetünkben megfordul, és kedves pihenőhelye az intézet lakóinak. A kert első része lombos fáival, egy-egy fenyőcsoportjával és gondozott virágágyaival parkszerű, hátsó része gyümölcsfákkal szegélyezett veteményes kert. Itt végzik a növendékek kertészeti gyakorlataikat is. Ebben a részben egy kis méhesünk is van, a méheknek alkalmas virágokkal.

A kertben egy négyszög alakú üres térség a játszótér céljait szolgálja. A tavaszi és a nyári hónapokban a tornaórák egy része is itt folyik le. A kertet az intézet kertésze, Steiner Gyula szakaltiszt tartja rendben, a méhest is ő gondozza.” (Berényi Irén igazgatónő, 1928)

Az iskolakerti virágzásnak Győr II. világháborús bombázásai (24 alkalommal!) vetettek véget. A kommunista diktatúra idején a Tanítóképző területén megszűnt az iskolakerti munka, a város szélén fekvő tankert művelésével is fennhagytak a 80'-as évekre. Mindez nemcsak a parasztságot függő helyzetbe vonó törekvések magyarázzák, hanem a mezőgazdaság intenzívvé válása, gépesítése, majd az ún. zöld forradalom (műtrágyák, növényvédőszer használata által elért hozamnövekedés) kibontakozása, az ennek következtében csökkenő igény a mezőgazdasági és kerti munkára. Emiatt az iskolakerti mozgalomban a világ legtöbb részén is hasonló elhalási tendenciák indultak be.

Az iskolakertek reneszánszát a környezeti válság és a nyomán kibontakozó környezeti nevelés, fenntarthatóságra nevelés mozgalma hozta el, a 80'-as évektől. Térségünkben e pedagógiai törekvések a rendszerváltás kezdetétől bontakozhattak ki. Karunk² a környezeti nevelésen belül az erdei iskoláztatás, az erdőpedagógia fontos oktatási-módszertani központjává vált. 2012-es előkészületek után kísérleti jelleggel 2013-ban indult el az iskolakerti oktatás. Távlati tervek között már régóta szerepelt a háború előtti iskolakert újraindítása, de két felismerés felgyorsította az újraindítási munkálatokat.

A természetismereti tárgyak oktatásáért felelős Matematikai, Informatikai és Természettudományi Intézet a győri Reflex Környezetvédő Egyesületre támaszkodva éppen „iskolazöldítési” ismereteket vezetett be több oktatott tárgyának tananyagába. A munka során kiderült: a fajismeret, környezeti elemek, éghajlat, energia és még sok más témakör élményszerű oktatásához természetesen kínálkozó terep lenne egy iskolakert.

---

² 1978-ban, a győri tanítóképzés 200. évfordulóján a tanítóképző főiskola felvette a tudós pedagógus, iskolaszervező Apáczai Csere János nevét. Az 1999/2000. tanévtől az egyetemi integrációval létrejött Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Karaként folytatja működését. Bár szakjainak száma jelentősen megnövekedett, a tanítóképzés máig meghatározó a Kar munkájában.

Az Intézetben működő Botanikai Kutatócsoport pedig Kubában végzett növényökológiai kutatásokat, ahol tapasztalhatta, hogy az országban bekövetkezett élelmezési válság leküzdésében milyen jelentős szerepet játszottak a városi és vidéki kiskertek, és mögöttük az elemi kertészeti ismeretek oktatása. Kubában sikerült leküzdeni az éhínséget, de keservesen megküzdöttek azért, hogy a veteményezést újratanulják, talajaikat feljavítsák, az ökológiai módszereket kipróbálják. Olyan kisebb válságok is, mint a 2008-as pénzügyi válság, nálunk is érezhetően felértékelte a háztáji-kiskerteti munkát.

Az iskolakert újraszervezésénél a következő elveket és kérdéseket tartottuk szemünk előtt:

- Saját kertünk legyen a campuson, mert egy külső helyszínre való oda-visszaút sok időt elvesz a tanórákból.
- A lehető legkevesebb pénzt költsük rá, bizonyítandó, hogy az iskolakerti munkának a források hiánya nem lehet akadálya.
- Ökológiai („biokertészeti”) módszereket alkalmazzunk az ökológiai szemlélet és a munkabiztonság miatt.
- Hogyan tudunk alkalmazkodni ahhoz az adottságunkhoz, hogy az iskolakert kialakítására alkalmas terület ki van téve a városi közlekedés okozta légszennyezésnek?
- Vizsgáljuk meg, mekkora hallgatói érdeklődés mutatkozik a téma irányában elsősorban a tanító, de más szakok hallgatói részéről?
- Milyenek hallgatóink hozott kertészeti ismeretei, milyen témákra kell kiterjednie az oktatásnak?
- Az iskolakerti munkát milyen formában célszerű bevezetni a tantervi hálóba?

Mindezek alapján a 2013. év tavaszára meghirdettünk egy egyszeri, szabadon választható iskolakerti kurzust, egyéb szempontok miatt angol nyelven, a munkához pedig kijelöltük az egyetlen kellően napos, megfelelő méretű területet. Innen az elsűrűsödött bokrokat, gyomként felnőtt bálványfákat a műszaki csapat kivágta, mi pedig komposzthalomba rendeztük feldarabolt gallyaikat, lombjukat. A Győr-Szol komposztáló telepéről kaptunk egy teherautónyi komposztot, és hallgatóinkkal felástuk a területet. Ekkor derült ki, hogy egy hajdani távolugrógödör veszi el az ágyások egyharmadát, alul téglával kirakva, ami fölött 60 cm homok. A komposzt bekeverése és a többszöri zöldtrágyázás a homoktalaj-jelleget nem szüntette meg: aszályos nyáron olyan, mint a homok-sivatag, de ha sok az eső, mint 2014. nyarán is, szépen terem. Az első évben három részre osztottuk a területet: egy részén zöldtrágya-növényeket vetettünk (mustár, spenót), máshol egyéves veteményeket próbáltunk ki, hogy érzik magukat nálunk (paradicsom, borsó, bab, rukkola, sárgarépa, petrezselyem, stb.), harmadik részen pedig a kollégák által az otthoni kertekből behozott évelő-szaporítóanyagot tettük le megerősödni, zömmel gyógy-és fűszernövényeket. Ilyenekkel ültettük be az udvari betonládákat is, ami kiválóan sikerült: míg korábban a tuják csak sínylődtek és rendre kipusztultak, addig a szárazságtűrő levendula, rozmarin, kakukkfű, stb. tartósan gyökeret vert és télen sem fagyott ki. A kerítésre dísztököt, tűzbabot futtattunk (a gépkocsiforgalom miatt kifejezetten kerestük azokat a növényeket, melyek nemcsak étkezésre, hanem kézműves foglalkozásokon is használhatók). Elkezdtük a faültetést, vagy inkább faültetést: karunkon járó jeles tudósok, pedagógusok felkérésével. Így ültetett nálunk Dr. Szabó T. Attila botanikus és Koncz István nyugdíjas gyakorlóiskolai tanár egy galagonyafácskát, Dr. Vida Gábor genetikus egy páfrányfenyőt. A győri Egyesült Egészségügyi és Szociális Intézménnyel együttműködve két győri

nyugdíjasklubban alakítottunk ki kis gyógynövény-kertet, iskolás ill. óvodás csoport bevonásával.

Az ilyen nemzedékek közötti kapcsolatépítést is szolgáló tevékenység ígéretesnek, mindkét korosztály számára érzelmi többletet nyújtónak bizonyult. Mielőtt a kert téli álmába tért volna, fogadtuk első gyermekcsoportunkat, a győri Bisinger Óvoda Öko-manók tehetséggondozó csoportját Kiss Krisztina óvónő vezetésével. Az iskolakert-program tehát elindult, ebben a legnagyobb ajándék hallgatóinknak ránk is visszaható lelkesedése, kitartó munkája volt. Megható volt észrevenni egy-egy visszafogott „kistanító” felszabaduló belelendülését azon felismerés nyomán, hogy itt nem lesajnálás, hanem épp elismerés jár a hazulról hozott kapával való ismeretségetért. Előfordult, hogy a folyosón leszóltottak:

„Tanár úr, lyukas órám van, elkérhetném az ásót?” Ezek után nem volt kérdés, hogy a program fenntartásában gondolkoztunk, és az iskolakerti képzést választható tantárgyként beépítettük a tanító szakos hallgatók tantervébe. (Kötelező tárgyként nem akartuk, nehogy a „muzáj” lerontsa a lelkesedést.) Úgy tapasztaltuk: azok veszik fel ezt a tantárgyat, akik itt vagy ott, falun vagy városban, de már dolgoztak kertben. Így az összeállított tematikában számítottunk meglévő kertészeti alapismeretekre.

Öko-manók komposztálnak

Következő évben még több növényvel próbálkoztunk, és elkezdtük egy őshonos

Faültetés a csallóközcsütörtöki iskola udvarán

cserjékből álló sövény kialakítását az utca felőli kerítésnél. Terveink szerint itt tanulhatják meg diákjaink a 2014-ben *Az év fájaként* népszerűsített mezei juhar, a vadrózsa, kökény, fekete bodza és hasonlók biztos felismerését.

Több tanítóképzési tantárgy anyagában próbáltunk ki egy-egy iskolakerti foglalkozást, például a természetismereti terepgyakorlatot Csallóközcsütörtök településre szerveztük, ahol hallgatóinkat nagy örömmel fogadó tanítók és gyermekek odaadó közreműködésével iskolakertet indítottunk el a falu magyar általános iskolájának tágas udvarán.

Nemzetközi hallgatói kurzus résztvevői az általuk (raklapból) készített iskolakerti napórával.

Külföldi vendéghallgatóink bevonásával egy angol nyelvű iskolakerti kurzuson a vizuális nevelés lehetőségeit próbáltuk ki Szunyogh László DLA szobrászművész, egyetemi docenssel és Szunyogh Zsófia tájépítő mérnökkel együttműködve. Az eredmény egy festett napóra mini meteorológiai állomással, egy egészséges életmódot népszerűsítő ügyességi játék, komposztáló keret élő sövényből, illetve a növények neveit mutató táblák – természetes hatású festett kövek formájában. Szépen alakuló kertünkben több iskola számára nyújtottunk iskolakerti foglalkozást, a programról több pedagóguskonferencián számoltunk be. Mi is csak azt tapasztaltuk, amit a szakirodalomban olvashatunk: az iskolakerti tevékenység hatékony az ismeretek rögzítésében, a természeti környezet iránti gondozói attitűdök kialakításában, a hagyományőrzésben, a problémamegoldó és társas készségek és a kooperáció fejlesztésében, és még sorolhatnánk az előnyöket. Hallgatóink lelkesedése töretlenül folytatódott, három fő kezdett szakdolgozati munkát iskolakerti témában. Kutatómunkájuk egyik fontos szelete, hogy a maguktól értetődően iskolakertben oktatható témákon (kerti növények, mezőgazdasági munkák) túl a kerettantervekben milyen egyéb témákhoz adhat helyszínt és szemléltetési-tevékenységi keretet az iskolakert (például: időjárás-éghajlat, környezeti elemek, földrajzi kölcsönhatások). E témabővítéssel az iskolakert lehetőségei a keretprogramokon belül meg többszöröződhetnek. (Az iskolakert elterjedésének egyik akadályát abban az ellentmondásban látjuk, hogy bár a kerti tevékenységekre szeretnének az iskolák több tanórát szánni, ez a tetemes természetismereti tananyag befejezését veszélyeztetné a feszített tanévi tempó mellett. Ha viszont más témákat is ki tudunk vinni a kertbe, az iskolaudvarra, akkor a „kecske is jóllakik, a káposzta is megmarad” (ha a kerti téma okán elfogadható e hasonlat). E témakeresés kapcsán kezdtünk el fejleszteni egyszerűen, többnyire hulladék palackokból készíthető szemléltető eszközöket is. Itt is az volt az elvünk, mint a kert egészénél: mutassuk meg, hogy kis pénzből is el lehet kezdeni! A folytatásról pedig kiderült: második évre megspóroltunk annyit a komposztba rakott és nem elszállított lombhulladékon, amennyit a kertre költöttünk. A beszerzett eszközeink a második évben is csatasorba álltak, a vetőmag egy része pedig már saját fogásból került a földbe.

A kertben, de a kerti programokban, az iskolakerti didaktikában, szervezettségben az elmúlt két évből bőven maradt rendbeteendő, kigyomlálendő, kidolgozandó részlet, de minden megoldott részletre jut három új felismerés, ahhoz kilenc új ötlet, azokhoz meg huszónhét új megoldandó részlet. Ezáltal is szolgálja az iskolakert az életre nevelést, tanítottnak és tanítónak egyaránt.

A továbblépés érdekében kerestük a kapcsolatot az iskolakert hazai és külföldi művelőivel. Így kerültünk be a Közép-magyarországi régióban elinduló Iskolakert-hálózatba, melynek működése ma már az egész országra kiterjed. A szervezet tanácsadással, rendezvényekkel, képzési anyagokkal, kutatásokkal, hírlevéllel és sok egyébvel kívánja szolgálni az iskolakertek ügyét, a hozzá kapcsolódó Iskolakert Szakmai Műhely pedig az iskolakerti munkához kapcsolódó, elsősorban módszertani kutatást-fejlesztést végez. Az Iskolakert-hálózat szeretettel vár mindazok jelentkezésére, akik iskolakertet működtetnek, tervezik annak kialakítását, vagy szívesen belevágnának; az Iskolakert Szakmai Műhely pedig elsősorban azokra a kollégákra számít, akik a szakmai munkába kívánnak bekapcsolódni. Elérhetőségünk: <https://www.facebook.com/iskolakertekert> , illetve iskolakert.halozat@gmail.com. Jelmondatunk: *Jelen lenni örömmel, megfigyelni nyitottsággal, tevékenykedni együtt.*

Irodalom:

Az **1868. évi XXXVIII. törvénycikk a népiskolai közoktatás tárgyában VII. FEJEZET: A tanítóképezdék** ([http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=5360,](http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=5360))

Kovátsné Németh Mária (2008) Iskolakertek a dualizmus hazai pedagógiai gyakorlatában. Neveléstörténet, 2008. év 3-4. szám.

(http://www.kodolanyi.hu/nevelestortenet/?rovat_mod=akt&act=menu_tart&eid=38&rid=1&id=342)

Dr. Halbritter András Albert, a program vezetője